

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NİN TECAVÜZ SUÇU (SALDIRI SUÇU) ÜZERİNDEKİ YARGI YETKİSİ VE HAREKETE GEÇİRİLMESİ*

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Celal KUL**

Öz

Tecavüz, devletlerarasında yüzyıllardır bir mesele teşkil etse de günümüze dek faillerinin cezalandırılmamış olması gariptir. Tecavüz suçunun faillerinin yargılanabilme ihtimali, 1998 yılında Roma Statüsü'ne bu suçun ismen dâhil edilmesiyle gündeme gelmiştir. 2002 yılında Roma Statüsü yürürlüğe girdiğinde metinde tecavüz suçunun tarifi ve şartları yer almamaktaydı. Bu eksiklik, 2010 yılında Roma Statüsü'nde yapılan değişikliklerle tecavüz suçunun uygulanma şartları ve tanımının yapılmasıyla giderilmiş olduysa da suç üzerinde Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisi başlatılmamıştı. Nihayet 2017 yılında Taraf Devletler Meclisi, Mahkeme'nin tecavüz suçu üzerindeki yargı yetkisinin başlatılması hakkında karar almıştır. Mahkeme'nin tecavüz suçu hakkındaki yargı yetkisini kullanma usûlleri de dâhil olmak üzere bu makale, tecavüz suçunun hukuki çerçevesini Uluslararası Ceza Mahkemesi bakımından çizmektedir. Bunun yanı sıra, makalede uluslararası sistemin gerek tecavüz harbini önlemek gerekse tecavüz suçunun faillerinin bireysel cezai sorumluluğunu

* Bu makale Muhammet Celal KUL, *Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Saldırı Suçu Üzerindeki Yargı Yetkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, SBE, 2012, künyeli tezde ve daha sonra Muhammet Celal KUL, *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Tecavüz (Saldırı) Suçu*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016 künyeli kitapta yer alan metne güncel hukuki gelişmelerin eklenmesiyle Nisan 2023'te yeniden yazılmıştır.

** T. C. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milleterarası Hukuk Anabilim Dalı. ORCID: 0000-0002-9294-3086

tesis etmedeki güçlü ve zayıf yanlarına dair ayrıntılı değerlendirmeler yapılmıştır. Makaleyi farklı kılan bir diğer yön ise, Türk uluslararası hukuk literatüründe tecavüz suçu hakkında yirmi yılı aşkın süredir yapılan bir terminolojik hatayı tespit etmesidir.

Anahtar Kelimeler: *Tecavüz suçu, Uluslararası Ceza Mahkemesi, saldırı suçu, Roma Statüsü, yargı yetkisinin başlatılması, bireysel cezai sorumluluk.*

THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT'S JURISDICTION OVER THE CRIME OF AGGRESSION AND ITS ACTIVATION

Abstract

Aggression has been an international issue between States for centuries. Oddly enough, it went unpunished to this day. The possibility of punishing the perpetrators of the crime of aggression has been started when it was introduced as a crime in the Rome Statute in 1998. The Statute entered into force without the definition of the crime of aggression in 2002. This discrepancy was abolished with the 2010 amendments to the Rome Statute which laid down the circumstances of the jurisdiction of the International Criminal Court without however without activating this jurisdiction. Finally, in 2017 Assembly of States Parties hold a resolution on the activation of the jurisdiction of the Court over the crime of aggression. This article sets out the legal framework of the crime of aggression in respect of the International Criminal Court including triggering mechanisms to exert jurisdiction on the crime of aggression. The paper, in addition, touches upon the strengths and weaknesses of the international system to enforce individual criminal liability for the perpetrators of the crime of aggression. One of the outstanding aspect of this article is that it points out a terminological mistake for the crime of aggression that has widely been made for more than twenty years in the Turkish international law literature.

Keywords: *Crime of aggression, International Criminal Court, international aggression, individual criminal liability, Rome Statute, activation of jurisdiction.*

Extended Summary

The International Criminal Court has been established as the result of the Rome Conference which convened in 1998 to establish a permanent international criminal court. Being a permanent criminal court, the International Criminal Court differs from the other *ad hoc* tribunals which had been established after 1990 to deal with specific cases of serious international crimes. In addition, statutes of the *ad hoc* tribunals do not contain the crime of aggression which sets out another distinction of the International Criminal Court. Moreover, the contribution of a permanent international criminal court to the international criminal justice might prove to be much greater.

International Criminal Court began to operate in the year of 2002 when the 60th State became party to the Rome Statute. In fact, pursuant to the Rome Statute, as adopted in 1998, the International Criminal Court has jurisdiction over the most serious crimes of international concern, namely the crime of genocide, crimes against humanity, war crimes, and the crime of aggression. But unlike the other crimes that took part in the Rome Statute, no definition made for the crime of aggression and similarly no condition determined for the conditions for exercise of jurisdiction over that crime in 1998. This was because there was much discussion over the crime of aggression. Most debated of them can be counted as follows: The definition of aggression, the conditions for the exercise of jurisdiction over the crime of aggression, the role of the United Nations Security Council in determining the existence of an act of aggression. Following the discussions, no agreement was reached on these debated issues, but it was decided that the crime of aggression be put in the Rome Statute among other crimes. Unresolved issues left to be discussed in a review conference to be convened later.

In 2010, in Kampala, Uganda, a review conference convened to activate, as early as possible, the jurisdiction of the International Criminal Court over the crime of aggression. In the Review Conference, an agreement was reached on the definition of the crime of aggression and the conditions for the exercise of jurisdiction over the crime of aggression. In that a *chapeau* provision was adopted in relation to the definition of aggression

and the acts of aggression were also adopted most of which identical to those found in the General Assembly resolution 3314(XXIX) of 1974. Within the definition of the crime of aggression *leadership* requirement was adopted, by article 8 *bis* paragraph (1) by stating that, “*crime of aggression*” means the *planning, preparation, initiation or execution, by a person in a position effectively to exercise control over or to direct the political or military action of a State, of an act of aggression which, by its character, gravity and scale, constitutes a manifest violation of the Charter of the United Nations*” And the “act of aggression” was defined as follows by the second paragraph of the said article “*the use of armed force by a State against the sovereignty, territorial integrity or political independence of another State, or in any other manner inconsistent with the Charter of the United Nations*”.

According to the amendments adopted in the 2010 Review Conference there are three ways for triggering jurisdiction of the International Criminal Court. First of them being the state party referral, second of them being the *proprio motu* authority of the prosecutor and the third of them being the Security Council acting under Chapter VII of the United Nations Charter. It is important to note that the Security Council referral is a little bit different in nature than the other two ways as it leads to the consequence that non-States parties to be subjected to the jurisdiction of the International Criminal Court. Despite these regulations, the exercise of jurisdiction has been delayed after the year of 2017 with the 2010 Amendments.

Finally, in 2017, Assembly of States Parties hold a resolution on the activation of the jurisdiction of the Court over the crime of aggression. This article sets out the legal framework of the crime of aggression in respect of the International Criminal Court besides touching upon the strengths and weaknesses of the international system to enforce individual criminal liability for the perpetrators of the crime of aggression. One of the outstanding aspects of this article is that it points out a terminological mistake for the crime of aggression that has widely been made for more than twenty years in the Turkish international law literature.

1. Giriş

Son yirmi yıllık uluslararası hukuk literatüründe neredeyse bir galat-ı meşhur teşkil edecek şekilde yerleşmeye başlayan kelime “saldırı” kelimesidir. Saldırı kelimesinin doğasında bir yanlışlık olmamakla birlikte onun nerede ve hangi kavramın karşılığı olarak kullanıldığı bu değerlendirme bakımından önem arz etmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi 1998 yılında kabul ettiği Roma Statüsü’nde *Fr. aggression, İng. aggression* suçuna yer verince bu konuyla ilgili çalışanların bir tercüme yapması gerekti¹. Konuyu çalışan ilk yazarların yabancı kaynaklardan yararlanmak ve kavrama yeniden Türkçe bir karşılık bulmak suretiyle literatürün isabetsiz bir kavramla yönlendirilmesine sebep olmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Oysa doğru karşılığı bulmak adına yapılması gereken kavramın mevcut Türkçe literatürde hangi adla karşılandığını bulmak olmalıydı. Bu satırların yazarı da mezkûr suç üzerinde ilk çalışmaya başladığında, tezinde² saldırı kavramını kullanmış ancak konuya ilişkin orijinal yabancı vesikaların ve Türkçe eski vesikaların ve Meclis tutanaklarının incelemesinde görmüştür ki: i) Saldırı, *aggression* kelimesini karşılamak hususunda yetersiz olup daha dar bir manaya sahiptir ii) Türkçe literatürde *aggression* kelimesinin karşılığı tecavüz olarak kullanılmaktadır³.

Tecavüz kelimesi Arapçadan dilimize girmiş olan İngilizce ve Fransızca dillerindeki, sırasıyla, “*aggression, aggression*” kelimelerinin karşılığıdır⁴. Tecavüz kelimesinin lügat karşılıkları ise “saldırma, hücum etme, aşma, geçme, (belirtilen sınırdan) ileriye gitme”dir. *Aggression* kelimesinin Latince kökeni *aggressio/ tecavüz, aggreği/ saldırmak* kelimelerinden gelmektedir. *Ad (-e doğru)* ve *gradi (ilerlemek, yürümek)* birleşiminden oluşan kelime ilk kez 17. asır başlarında kullanılmıştır⁵. *Aggression* kelimesinin doğru ter-

1 Bkz. dn. 6.

2 Bkz. Muhammet Celal KUL, *Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Saldırı Suçu Üzerindeki Yargı Yetkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, SBE, 2012.

3 Mesela bkz. 2357 sayılı “Tecavüzün tarifi hakkında Türkiye ile Romanya, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadi, Çekoslovakya ve Yugoslavya arasında Londra’da 4 Temmuz 1933 tarihinde imza olunan mukavelename ile üçüncü maddesinin lahikasının tasdikına dair kanun”, Resmi Gazete 28 KÂNUNUEVVEL 1933, ss. 3337-3338.

4 Bkz. “Larousse”, <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-anglais/agression> (erişim: 12.04.2023), Ayrıca bkz. *The Wordsworth English-French, French-English Dictionary*, Edited by FORBES/SMITH, Hertfordshire, 1996, *aggression* maddesi.

5 Merriam-Webster Sözlüğü, *aggression* kelimesinin tecavüz anlamında ilk kez 1611 yılında kullanıldığını açıklamaktadır, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/>

cümesini yapabilmek, bu çalışmanın tamamında kullanılacak bir kelimeyi doğru seçmek adına önemli bir noktayı teşkil etmektedir.

Son yirmi yıllık Türkçe uluslararası hukuk literatüründe *İng.* aggression kelimesinin tercümesi olarak genellikle “saldırı” kelimesi⁶ kullanılmıştır. Fakat nadiren de olsa farklı tercümelere rastlamaktadır. *Aggression* kelimesi mezkûr farklı tercümelere birinde *saldırganlık*⁷, bir başkasında ise *saldırış*⁸ kelimesiyle karşılanmaya gayret edilmiştir. Oysa *saldırganlık* kelimesi çevirinin yapıldığı kaynak dil olan İngilizce’de *aggressiveness* kelimesinin karşılığıdır⁹. Yine *aggression* kelimesinin bir başka tercümesi “saldırma” olarak yapılmıştır¹⁰. Fakat “saldırma” kelimesi bir “isim-fil”/filimsi

---

aggression (erişim: 12.04.2023), Ayrıca bkz. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, 8. Bası, Oxford University Press, 2010, “aggression” maddesi.

- 6 Aggression kelimesinin karşılığı olarak ‘saldırı’ kelimesini kullanan bazı yazarlara ve eserlerine örnek verilecek olursa: Yusuf Aksar, *Evrensel Yargı Kuruluşları*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007, s. 140; Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, Gözden geçirilmiş 2. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 2006, s. 327; Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*, 5. Bası, İstanbul: Beta Yayınları, 2003, s. 120; Yücel Acer, *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*, Ankara: Roma Yayınları, 2004; Cengiz Başak, *Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar*, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2003; Semir Töner Şen, *Uluslararası Hukukta Soykırım, Etnik Temizlik ve Saldırı*, İstanbul: On iki levha Yayıncılık, 2010.
- 7 Bkz. Mehmet Semih Gemalmaz, *İnsan Hakları Belgeleri*, II. Cilt, 2010, ss. 1595-1600; Mehmet Semih Gemalmaz, *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, 6. Bası, 2007, ss. 800, 801; Mehmet Semih Gemalmaz, *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, 7. Bası, 2010, ss. 527, 528.
- 8 Abdullah Pulat Gözübüyük, *Devletlerarası Ceza Hukuku*, Türk Hukuk Kurumu Telif ve Tercüme Serisi, No: 22, Ankara, 1959, s. 77.
- 9 *Aggression*, “saldırı” kelimesinin kaynak dildeki *isim* halinin karşılığıdır. *Aggressive* ise sıfat halinde olup karşılığı “saldırgan” kelimesidir. *Aggressiveness* sıfat halinde olan kelimeden türetilen bir isim (*noun*) olup *saldırganlık* kelimesinin karşılığıdır. Burada, daha sonra zihinlerin karışmasına mahal vermemek için *aggressor* kelimesinin de sıfat fiil olan “saldıran” olarak çevrilmesi gereğini de belirtmemiz uygun olacaktır. *Aggressor* kelimesinin bir diğer tercümesi günümüz Türkçesinde çok yaygın kullanılmayan (sıfat fiil yapan -an ekinin Doğu Türkçesinde kullanılan versiyonu olan) -gan eki ile yapılan *saldırgan* kelimesi olacaktır. -Gan eki ile ilgili geniş açıklama için bkz. Kaya/Erdem, “Türkçede -Gan /-Gan ve -Ici Ekleri ve Südi Şerhindeki Kullanımları”, *Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 5/3 Summer 2010, ss. 1594-1617; Ayrıca bkz. *Redhouse Sözlüğü: İngilizce Türkçe*, 15. Bası, İstanbul: Redhouse Yayınevi, 1989, s. 16 “aggression” maddesi.
- 10 Birleşmiş Milletler Şartının 39. maddesinin tercümesinde *act of aggression* ifadesi “saldırma fiili” olarak dilimize çevrilmiştir. Bkz. Edip F. Çelik, *Milletlerarası Hukuk*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları Fakülteler Matbaası, Yenilenmiş 4. Bası, İstanbul, Cilt 1, 1980, s. 62 Ayrıca bkz. Aslan Gündüz, *age*, s. 93.

ve kaynak kelime ise bir “isim” olduğundan zaten bu tercümenin yanlışlığı açıktır. Bu halde, ilk incelemede “*aggression*” kelimesinin doğru tercümelerinin “tecavüz” ve “saldırı” olduğu söylenebilir. Bu iki kelimenin birincisi Arapça kökenli diğeri Türkçe kökenlidir.

Terminoloji konusundaki asıl önemli sorun şurada ortaya çıkmaktadır: *Saldırı* kelimesi “*aggression*” kelimesinin karşılığı olarak alındığında, “*attack*” kelimesine nasıl bir karşılık bulunacaktır? *Aggression* ve *attack* kelimelerinin her ikisi de “saldırı” olarak tercüme edilirse, bu kez hukuki metinlerin *attack* ve *aggression* kelimeleri arasında bir ayrıma gittiği durumlarda hangisinin kastedildiği anlaşılmayarak hataya düşmek kaçınılmaz olacaktır. Nitekim 1974 Tarihli Tecavüz’ün Tarifine dair BM Genel Kurul Kararı ve 2010 Kampala Değişiklikleri bu ayrımı yapmaktadır. Buna göre, ancak belli ağırlık ve çaptaki saldırılar (İng. *attacks*) uluslararası tecavüz (İng. *international aggression*) teşkil edebilir. Bu durumda, *aggression* kelimesinin tercümesi olarak, tıpkı eski devletlerarası hukuk vesikalarında¹¹ olduğu gibi, tecavüz, *aggressor* için mütecaviz, kelimelerini tercih etmek ve tecavüz büyüklüğüne erişmeyen *attack* mefhumu için ise “saldırı” kelimesini tercih etmek en isabetli tercih olacaktır. Zira bir saldırının, tecavüz teşkil edip etmediği hususu, mesele önlerine geldiğinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin veya Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin tespit edeceği bir durumdur. Mesela, Mavi Marmara Olayı’nda, İsrail’in hareketinin, bir saldırı (*attack*) olduğu açık olmakla birlikte uluslararası tecavüz (*international aggression*) teşkil edecek ağırlık ve ölçekte olup olmadığı tartışılabilir. Nitekim Uluslararası Ceza Mahkemesi’ne verilen dilekçede İsrail’in savaş suçu ve insanlığa karşı suç işlediği iddia edilmiştir¹². Yine belirtilmelidir ki “*attack*” (saldırı) kelimesi soykırım ve savaş suçlarının suç tiplerini tarif ederken de kullanılmaktadır. Bu halde, hangi *saldırı*ların tecavüz suçuna işaret ettiğini

11 2357 sayılı “Tecavüzün tarifi hakkında Türkiye ile Romanya, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı, Çekoslovakya ve Yugoslavya arasında Londra’da 4 Temmuz 1933 tarihinde imza olunan mukavelename ile üçüncü maddesinin lahikasının tasdikına dair kanun” Resmî Gazete 28 KÂNUNUEVVEL 1933, ss. 3337-3338; “Padişah ile isyan eden Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa Arasında, Fransa’nın tavassutu ile Kütahya Muahedesi” Mehmet Ali Paşanın Suriye’ye tecavüzünden bahseder. Bkz. Reşat Ekrem, *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar*, İstanbul: Türkiye Matbaası, 1934, s. 160.

12 Konu hakkında bkz. Ahmet Hamdi Topal, “İsrail’in Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Saldırısı”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Sayı 1, 2012, ss. 103-154.

anlatabilmek açısından *aggression* kelimesinin en münasip tercümesi “tecavüz” olacaktır. Eski metinlerde zaten “tecavüz” şeklinde geçen kavrama Amerika’yı yeniden keşfetmek manasına gelecek şekilde yeni bir tercüme bulmak, yazarların eski vesikalarla bağının koptuğuna ve bilimsel sürekliliğin kesintiye uğradığına işaret etmektedir. Nitekim yazarlar eskiden kullanılan bir mefhumu yabancı dilde bir metinde gördükten sonra buna kendi anlayışlarına göre Türkçe yakın bir karşılık bulma ameliyesine girişmektedirler. Bu vaziyet, kavram kargaşasına götüren ve akademik kesinliği balatalayan bir durum olarak nitelendirilebilir. Buna mukabil şunu teslim etmek gerekir ki yazarları her bir mefhum için eski sözlükleri karıştırmaya sevk etmek de usandırıcı ve vakit alıcı bir yoldur. Ancak en azından kavram kargaşasının ortaya konduğu belli mefhumlar bakımından bu sürecin izlenmesi faydalı olacaktır¹³.

2. Tecavüz Suçu Üzerinde Yargı Yetkisinin İcra Edilmesi

2.1. Genel Olarak

Tecavüz suçu üzerinde yargı yetkisi icra edilmesi 2010 Değişiklikleri ile bazı şartlara bağlanmıştı. Bunlardan birisi yargı yetkisinin kullanılması için 1 Ocak 2017 tarihinden sonra taraf devletlerin en az 2/3’ ünün¹⁴ alacağı bir kararın varlığını gerekli kılmaktaydı. “... by the same majority of States Parties as is required by the adoption of an amendment to the Statute”

13 Bu çalışmada tecavüz suçu Uluslararası Ceza Mahkemesi kapsamında daha çok usuli çerçeveyi ortaya koyacak şekilde sınırlandırılmıştır. Bu itibarla çalışma uzun vaka analizleri içermemektedir. Tecavüz suçu ve fiillerini ve dolaylı tecavüz (dolaylı saldırı) gibi ilişkili kavramları ve kuvvet kullanma hukuku bakımından etraflıca ele alan bir çalışma için bkz. Muhammet Celal Kul, *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Tecavüz (Saldırı) Suçu*, İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2016. Bahsedilen kitap 2010 Kampala Değişikliklerine göre yazılmış olup önünüzdeki makaleyle birlikte okunduğunda güncel durumun en iyi şekilde anlaşılmasına hizmet edecektir. Türkiye’nin ve diğer devletlerin Suriye’deki silahlı çatışmalardaki rolü için bkz. Muhammet Celal Kul, *Exploring the Anatomy of the Syrian Armed Conflicts*, Ankara: Adalet Yayınları, 2020. İşgal ve tecavüz vakalarının ülkeler bazında “kuvvetler statüsü anlaşmaları” bakımından ortaya konduğu bir çalışma olarak ise bkz. Muhammet Celal Kul, *Uluslararası Hukukta Kuvvetler Statüsü Anlaşmaları*, İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2020.

14 Statüye getirilecek bir değişikliğin tabi olduğu karar nisabıyla aynı oranda çoğunluk tarafından 1 Ocak 2017 tarihinden sonra alınacak karara binaen tecavüz suçu üzerinde yargı yetkisi icra edilebilecekti. Bkz. Madde 15 bis (3) hükmü. “Statüye getirilecek bir değişikliğin tabi olduğu karar nisabıyla aynı oranda çoğunluk” ifadesi Statünün 121. maddesinden anlaşıldığı üzere 2/3 çoğunluğa tekabül etmektedir.

ibaresindeki majority/çoğunluk kelimesi mezkur kararın alınması için konsensüs aranmayacağını aşikâr etmekteydi.

Tecavüz suçu üzerinde yargı yetkisi icra etmeye ilişkin getirilen bir diğer şart ise değişikliklerin en azından otuz taraf devlet tarafından kabul yahut tasdik edilmiş bulunması gerekliliğiydi¹⁵. Bu gereklilik, mezkûr değişiklik içinde yargı yetkisinin kullanım şartı olarak sunulmuş olmasına rağmen aslında bu daha çok değişikliğin yürürlüğe girmesine mütedair bir şarttır. Bu şartların her ikisi de hem ‘taraf devlet ihbarı’ hem ‘Güvenlik Konseyi ihbarı’ hem de savcı inisiyatif yoluyla yargı yetkisini harekete geçirme durumlarına şamildir.

2. 2. Tecavüz Suçu Üzerinde Yargı Yetkisi İcra Etmeye İlişkin Yollar

Roma Statüsünde Mahkemenin yargı yetkisine giren suçlar bakımından yargı yetkisinin harekete geçirilmesi hakkındaki yollar¹⁶ 13. maddede

- i) taraf devletlerden birinin, bir veya daha fazla suçun işlendiğine ilişkin olarak Mahkemenin savcısına ihbarda bulunması
- ii) BM Şartının VII. Bölümüne göre hareket eden Güvenlik Konseyi’nin Mahkeme’ nin savcısına ihbarda bulunması ve
- iii) savcının re’ sen soruşturma başlatması (*proprio motu*) halleri olarak sayılmıştır¹⁷.

2. 2. 1. Tecavüz Suçu Üzerinde Taraf Devlet İhbarı ve Savcı’nın Re’sen Soruşturma Başlatması Suretiyle Yargı Yetkisi İcra Etmek

Roma Statüsünün 15 *bis* maddesinde yer alan birinci yol taraf devlet tarafından yapılan ihbar üzerine ilerletilen usûle ilişkindir¹⁸. Aynı şekilde Roma Statüsü’ nün 15*bis*(1) hükmü tecavüz suçu üzerinde taraf devlet ihbarına binaen yargı yetkisi icra etmenin madde 13(a) hükmüne göre yapılacağını belirtmektedir. Madde 13(a) hükmünün yaptığı atf sayesinde ise

15 Bkz. Roma Statüsü, 15 *bis* (2) ve 15 *ter* (2) ortak hükmü.

16 Konu hakkında ayrıca bkz. Uğur Bayıllıoğlu, “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Yargı Yetkisi Açısından Saldırı Suçuna İlişkin Kampala Düzenlemeleri”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 9, Sayı: 33, 2013, ss. 73-79.

17 Bkz. Roma Statüsü, madde 13 sırasıyla (a), (b) ve (c) bentleri.

18 Bkz. Roma Statüsü, madde 15*bis*(1) hükmü; krş. Roma Statüsü, Madde 13(a) ve (c) hükümleri. Ayrıca bkz. Roma Statüsü, madde 14.

taraf devlet ihbarları hakkında Statünün 14. maddesi cari olacaktır. Buna göre, bir taraf devlet, Mahkeme' nin yargısına giren suçlar hakkında bir yahut birden çok suçun işlenmiş görüldüğüne ilişkin Mahkeme savcısına ihbarda bulunacak¹⁹ ve bunu yaparken de gerekli bilgi ve belgeleri savcıya ulaştıracaktır²⁰. Savcının, taraf devlet ihbarıyla tecavüz iddiasına ilişkin bilgileri edinmesinden sonra takip edeceği usul kendi *proprio motu* yetkisine dayanarak açacağı soruşturma için takip edeceği usulle aynıdır. Bu sebeple taraf devlet ihbarı sonucunda bir soruşturmanın nasıl açılabileceğini anlatmaya devam etmek yerine aşağıdaki paragraflarda savcının tecavüz suçuna ilişkin olarak re' sen soruşturma açması usulünü anlatacağız.

Tecavüz suçu üzerindeki yargı yetkisini harekete geçirme yollarından bir diğeri ise, savcının *proprio motu* yetkisine dayanarak süreci başlatmasıdır. Bir diğer deyişle savcı re' sen açacağı soruşturma ile geniş manada muhakeme sürecini başlatacaktır.

Savcının tecavüz suçu hakkında soruşturma başlatma yetkisine ilişkin olarak, madde 13(c) hükmü, madde 15 hükmü ve madde 15 *bis* hükümleri caridir²¹. Buna göre savcı tecavüz suçu hakkında edindiği bilgilere dayanarak re' sen soruşturma (tahkikat) başlatabilir²². Savcı, tecavüz suçuna ilişkin soruşturmayı başlatmak için makul temelin bulunduğu sonucuna varırsa²³, ilk önce Güvenlik Konseyi'nin ilgili devletin tecavüz suçunu işlediğine dair bir tespit yapıp yapmadığını belirler. Savcı, önündeki olaya ilişkin olarak, her türlü ilgili bilgi ve vesika de dâhil olmak üzere, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bildirimde bulunur²⁴. Şayet Güvenlik Konseyi, tecavüz suçunun varlığı yönünde bir tespit yapmışsa savcı tecavüz suçuna ilişkin bir soruşturma açabilir²⁵. Şayet Güvenlik Konseyi mezkûr duruma ilişkin bir tespit yapmamışsa savcı, altı ay süresince bu tespitini yapılmasını

19 Bkz. Roma Statüsü, madde 14(1) hükmü.

20 Bkz. Roma Statüsü, madde 14(2) hükmü.

21 Roma Statüsü, madde 15*bis*(1) hükmünün göndermesini takip ederek...

22 Bkz. Roma Statüsü, madde 15(1) hükmü.

23 Savcı edindiği bilgilere göre bir soruşturma başlatmak için makul temel bulunmadığına kanaat getirirse bu durumu bilgi aldığı taraflara bildirir. Fakat savcı aynı duruma ilişkin yeni bilgi ve delilleri her zaman edinebilir. Bkz. Roma Statüsü, madde 15(6) hükmü.

24 Bkz. Roma Statüsü, madde 15*bis*(6) hükmü.

25 Bkz. Roma Statüsü, madde 15*bis*(7) hükmü.

bekleyecek²⁶ ve altı ay sonunda yine tespit yapılmamışsa bu kez savcı Önyargılama Dairesinden soruşturma izni talep edecektir²⁷. Şayet Önyargılama Dairesi talep dilekçesinde belirtilen olayın Mahkeme'nin yargı yetkisine giren bir suç olduğuna ve soruşturma açmak için makul temel bulunduğu kanaat getirirse soruşturmanın başlatılmasına izin verecektir²⁸. Fakat bu kez de Güvenlik Konseyi'nin Roma Statüsünün 16. madde hükmüne dayanarak soruşturmanın ertelenmesine sebep olması gündeme gelebilecektir. Mezkûr 16. madde hükmüne göre şayet Güvenlik Konseyi Birleşmiş Milletler Şartının VII. Bölümü kapsamında alacağı bir karara binaen Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden talepte bulunursa, talep tarihinden itibaren Statü kapsamında herhangi bir dava yahut soruşturma açılmayacak, açılmış olan dava (kovuşturma) yahut soruşturmalara da devam edilemeyecektir. Yine aynı hükme göre Güvenlik Konseyi mezkûr talebini yenileyebilecektir. Belirtmeliyiz ki bu hüküm, Güvenlik Konseyinin siyasi yapısı sebebiyle adaletsiz sonuçlar doğurmaya müsaittir. Zira bu hükmün sui-istimali neticesinde, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olan devletler ve Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinden en az birinin kayırdığı devletlerin vatandaşları hakkında tecavüz suçuna istinaden bir yargılama yapılması mümkün olmayacaktır.

Tecavüz suçuna dair dikkati çeken bir diğer husus ise savcının tecavüz suçuna ilişkin soruşturma başlatması, Mahkeme'nin yargı yetkisine dâhil bulunan diğer suçlara göre zorlaştırılmıştır. Diğer suçlar için izlenmesi gerekmeyen Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bildirimde bulunma, Güvenlik Konseyi'nin bir tespit yapıp yapmadığını belirleme, tespit yapılmamışsa altı ay bekleme usulleri Mahkeme'nin yargı yetkisindeki diğer suçlar için cari değildir²⁹.

Gerek savcının *proprio motu* yetkisini kullanması durumunda gerekse bir taraf devlet ihbarı durumunda, Roma Statüsüne taraf olmayan bir devletin uyrukları üzerinde tecavüz suçu bakımından yargı yetkisi icra

26 Bkz. Roma Statüsü, madde 15bis(8) hükmü.

27 Bkz. Roma Statüsü, madde 15(3) hükmü.

28 Fakat Önyargılama Dairesinin verdiği bu karar, Mahkemenin daha sonradan soruşturma dosyasının ilişkili olduğu davada istima edilmezlik (*İng. inadmissibility decision*) verebilmesine engel teşkil etmez. Bkz. Roma Statüsü, madde 15(4) hükmü, Ayrıca Önyargılama Dairesinden soruşturma başlatılmasına ilişkin izin alınmazsa bile savcının aynı olaya ilişkin yeni bir başvuru yapmasına bir mâni yoktur.

29 Krş. Roma Statüsü, madde 15 hükmü.

edilemeyecektir³⁰. Sonuç olarak hem savcının re'sen soruşturma başlatması hem de taraf devlet ihbarı durumunda geçerli olmak üzere Mahkeme şu hallerde tecavüz suçu üzerinde yargı yetkisi icra edemeyecektir³¹:

- i) Roma Statüsüne taraf olmayan devletlerin topraklarında işlenen tecavüz suçları,
- ii) Statüye taraf olmayan devletlerin uyrukları tarafından işlenen tecavüz suçları,
- iii) Statüye taraf olmakla birlikte Mahkeme' nin tecavüz suçu üzerindeki yargı yetkisini kabul etmediğini beyan eden devletler bakımından (15bis uyarınca *opt out* deklarasyonu).

2. 2. 2. Tecavüz Suçunda Güvenlik Konseyi İhbarı Yoluyla Yargı Yetkisi İcra Etmek ve Güvenlik Konseyinin Rolü

Güvenlik Konseyi ihbarı durumunda Mahkeme, yargı yetkisini Roma Statüsü'nün madde 13(b) hükmüne göre icra edecektir³². Buna göre Güvenlik Konseyi bir veya birden çok tecavüz suçunun işlenmiş görüldüğü durumları Birleşmiş Milletler Şartının VII. Bölümü kapsamında hareket etmek suretiyle Mahkeme'nin savcısına ihbar edecektir³³. Daha sonra ise soruşturmanın açılma usulü şöyle işleyecektir: Savcı soruşturma açılması için makul temel bulunduğu kanaat getirirse Önyargılama Dairesinden izin almak suretiyle soruşturmayı başlatacaktır. Görüldüğü üzere diğer iki yolun aksine Güvenlik Konseyi ihbarında soruşturma açabilmek çok daha sade bir usüle tabidir. Zira her ne kadar Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni bağlamasa da³⁴, Güvenlik Konseyi'nin tecavüzün varlığına ilişkin olarak yapacağı tespit mütecevizlerin yargılanabilmesi için başlatılacak muhakeme usulünün önemli ölçüde etkilemektedir.

30 Bkz. Roma Statüsü, madde 15bis(5) hükmü.

31 Cf. International Criminal Court, Assembly of State Parties, Report on the facilitation... s. 8. dn. 54. Ayrıca Roma Statüsü madde 121(5) hükmüne göre, Statü'nün (5), (6), (7) ve (8). maddelerinde yapılacak değişikliklerin, bunları kabul etmeyen bir devlet bakımından, (bu devletin uyruğunca yahut bu devlet ülkesinde işlenen suçlar hakkında) uygulanmayacağı belirtilmektedir.

32 Bkz. Roma Statüsü, madde 15ter(1) hükmü.

33 Bkz. Roma Statüsü, madde 13(b) hükmü.

34 Bkz. Roma Statüsü, madde 15ter(4) ve 15 bis (9) hükmü. (Tecavüz fiilinin varlığına ilişkin Mahkeme dışında bir organın yaptığı tespit, Mahkeme' nin kendi kanaatlerine hâlel getirmez.)

2010 Gözden Geçirme Konferansında, Güvenlik Konseyinin ihbarı üzerine gerçekleşen kovuşturmalar hakkında bir yorum kuralı kabul edilmiştir³⁵. Buna göre Birleşmiş Milletler Şartının VII. Bölümüne göre hareket eden Güvenlik Konseyi'nin ihbarı durumunda, diğer iki yolun aksine³⁶, Statü'ye taraf olmayan bir devletin uyrukları üzerinde de yargı yetkisi icra edilebilecektir.

Tecavüz suçu konusunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin işlevinin ne olması gerektiği hususu hem 1998 Roma Konferansı'nda hem de 2010 Gözden Geçirme Konferansı'nda tartışılmıştır³⁷. 1998 yılında kabul edilen şekliyle, Roma Statüsü³⁸, yapılacak bir tecavüz tanımının Birleşmiş Milletler Şartı'nın ilgili hükümleriyle uyumlu olması gereğine işaret etmekteydi³⁹. 1998 Roma Konferansı'nın son oturumunda İngiliz Delegasyonu Birleşik Krallığın, Birleşmiş Milletler Şartına atıf yapan Roma Statüsü madde 5(2) hükmünü⁴⁰, "*Güvenlik Konseyinin bir tecavüz fiilinin vuku bulunduğunu önceden tespit etmiş olması gerekliliğinin bir ifadesi olarak yorumladığımı*" belirtmiştir⁴¹.

Birleşmiş Milletler Şartı'nın otuz dokuzuncu maddesi⁴² ise tecavüzün Güvenlik Konseyi'nce tespitine ilişkin olarak şu hükmü içermektedir:

35 RC/11, Annex III, Understandings Regarding the Amendments to the Rome Statute of the International Criminal Court on the Crime of Aggression, understanding 2.

36 Taraf devlet ihbarı ve savcının re'sen soruşturma başlatması.

37 Ayrıca bkz. Marc Weller, "Undoing the Global Constitution: UN Security Council Action on the International Criminal Court", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 78, No. 4, October, 2002, s. 693 vd.

38 Bkz. 1998 yılında kabul edilen şekliyle Roma Statüsü madde 5(2) hükmünün son cümlesi.

39 Roma Statüsünün beşinci maddesinin ikinci fıkrası 2010 Gözden Geçirme Konferansında kabul edilen RC/Res. 6, Ek I ile Statü metninden tamamen silinmiştir. Bkz. RC/Res.6, http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/RC-Res.6-ENG.pdf (erişim: 12.04.2023).

40 2010 Gözden Geçirme Konferansından sonra Statü metninden çıkarılmış olan madde 5(2) hükmünün tercümesi şöyledir: "*Mahkeme tecavüz suçu üzerindeki yargı yetkisini, 121 ve 123. maddelere uygun bir şekilde suçu tanımlayan ve bu suçla ilgili olarak Mahkemenin hangi durumlarda bu yetkisini kullanacağını ortaya koyan bir hüküm kabul edildikten sonra yerine getirir. Böyle bir hüküm, Birleşmiş Milletler Şartının ilgili hükümleriyle uyumlu olmalıdır*" bkz. Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Belgeler Derlemesi, Gözden Geçiren Devrim Aydın, Ankara, 2006, s. 3.

41 UN Doc. A/CONF.183/SR.9, para. 51.

42 Bkz. Malcom D. Evans, *Blackstone's International Law Documents*, 12th Edition, Oxford, OUP, 2015, s. 16.

“Güvenlik Konseyi barışı tehdit eden herhangi bir durumu, barışın bozulduğunu veya bir tecavüz fiilini(n varlığını) tespit ederse uluslararası barış ve güvenliğin yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunur veya madde 41 ve 42’ye göre hangi tedbirlerin alınacağına karar verir”⁴³

2010 yılındaki Gözden Geçirme Konferansı esnasında BM Güvenlik Konseyi’nin daimi üyeleri, BM Şartının 39. maddesini dikkate alarak tecavüz suçu üzerinde yargı yetkisi icra edilebilmenin ancak Güvenlik Konseyi’nin bu konuda önceden verdiği bir iznin bulunmasına bağlı olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁴

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin tecavüz fiilinin varlığının tespitini kendi tekellerine alma yahut Güvenlik Konseyi’nce verilecek izne bağlamaya çalışmaları Güvenlik Konseyi’ne yöneltilen eleştirilerin ne kadar haklı olduğunu bir kez daha göstermektedir. Zira Güvenlik Konseyi siyasi bir organdır, tabii olarak hukukî değil siyasi tespitler yapmaktadır. Ayrıca Güvenlik Konseyi’nin tecavüz fiilinin varlığı hakkında bir tespit yapması Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin aynı hususa dair bir tespit yapmasına engel olmamalıdır⁴⁵. Nitekim 2010 Gözden Geçirme Konferansında kabul edilen 15 ter maddesinin dördüncü fıkrasında da

43 Tercüme bu makalenin yazarı tarafından yapılmıştır. Resmi tercüme nakleden Aslan Gündüz, Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler Örnek Kararlar, s. 93’te verilen madde tercümesi bir anlam kaymasına sebebiyet vermektedir. Zira Birleşmiş Milletler Şartının asıl metnindeki 39 madde hükmü kategorik formda kaleme alınmışken resmi tercümedeki hüküm hipotetik/koşullu formda kaleme alınmıştır ve asıl anlamdan uzaklaşmıştır. Tecavüz suçu konusunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin işlevinin ne olması gerektiği hususu hem 1998 Roma Konferansında hem de 2010 Gözden Geçirme Konferansında tartışma konusu edilmiş olduğundan bu konuya ilişkin BM Şartının 39. maddesini yeniden tercüme etmek uygun bulunmuştur. Madde metninin İngilizcesi için bkz. Bkz. *Blackstone’s International Law Documents*, s. 16, Türkçe resmi tercüme için bkz. Resmi Gazete, 24 Ağustos 1945, s. 6092, *Düster III*, Tertip, C. 26, s. 1382 vd.

44 Bkz William A. Schabas, 2011, s. 151

45 Nitekim Uluslararası Adalet Divanı’nın gördüğü, *Demokratik Kongo v Uganda Davası*nda Hakim Bruno Simma ayrı görüş yazısında: “Güvenlik Konseyinin tecavüz fiilinin varlığına dair bir tespit yapmamak için kendi siyasi gerekçelerinin bulunabileceği fakat mahkemenin Güvenlik Konseyiyle aynı yönde hareket etmek durumunda olmadığı zira mahkemelerin varoluş sebebinin hukuka dayanan kararlar almak olduğu.... Bu durumun da BM Şartının siyasi organlarla Mahkeme arasında öngördüğü işbölümünün sonucu olduğu” görüşlerine yer vermiştir. Bkz. *Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Rwanda)*, International Court of Justice (ICJ), 18 September 2002, available at: <https://www.refworld.org/cases,ICJ,4040b4f97.html> (erişim: 12.04.2023). Separate Opinion, Bruno Simma, para.3.

“Mahkeme dışındaki bir organ tarafından tecavüz fiilinin (varlığına) ilişkin yapılan bir tespit, bu Statü bağlamında Mahkeme’nin kendi tespitlerine bir halel getirmez” hükmü kabul edilmiştir.

BM Güvenlik Konseyi’ni tecavüz durumlarını tespit eden bir tek hakem olarak bırakmak zımnen şu sonucu doğuracaktır: Uluslararası Ceza Mahkemesi, sadece Güvenlik Konseyi’nin tecavüz olarak ilan ettiği olaylara ilişkin muhakeme yapabilecektir. Bu durum ise Mahkemenin bağımsızlığını önemli ölçüde zedelemek anlamına gelecektir⁴⁶. Bu halde ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan devletlerin bir devletin liderleri⁴⁷ hakkında tecavüz suçu işlemiş olmaktan bahisle takibat yapmanın pek mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca hiç bir mahkeme “tecavüz fiilinin varlığı”nı tespit gibi bir önemli konuyu siyasi bir organ olan Güvenlik Konseyine bırakmamalıdır⁴⁸. Nitekim *Nikaragua Davası*’nda belirtildiği üzere “tecavüz”e ilişkin Güvenlik Konseyinin yapacağı bir tespit hukuki bir değerlendirme değildir ve fakat siyasi hesaplara dayanmaktadır⁴⁹.

2010 Gözden Geçirme Konferansında, BM Şartının 39. Maddesinin varlığı sebebiyle tecavüz fiilinin varlığına dair tespiti yapabilecek tek merciin Güvenlik Konseyi olacağı fikri yıkılmıştır. Konferans sonucunda kabul edilen maddelerde ikili bir ayrıma gidilerek bir maddede⁵⁰ tecavüz fiilinin varlığına dair yaptığı tespit üzerine Güvenlik Konseyi’nin Mahkeme’nin savcısına ihbarı düzenlenmiş olup diğer bir maddede⁵¹ ise i) Uluslararası Ceza Mahkemesi savcısının re’sen hareket ederek başlatacağı soruşturmaya binaen yargı yetkisinin kullanımı ile ii) bir *taraf devletin* yine tecavüz fiilinin varlığına istinaden yapacağı savcıya yapacağı ihbar düzenlenmiştir.

46 Bkz. William A. Schabas, 2011, s. 152.

47 Roma Statüsü, 8 bis(1) ve 25(3) bis hükümlerinin gereği olarak tecavüz suçu bakımından Mahkeme yalnızca, bir devletin siyasi veya askeri faaliyetleri üzerinde etkin şekilde denetim icra eden yahut bu faaliyetleri yöneten kişiler bakımından yargı yetkisi icra edebilecektir. Bkz. Muhammet Celal Kul, *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Tecavüz (Saldırı) Suçu*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2016, s. 117.

48 Bkz. William A. Schabas, 2011, s. 152.

49 *Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*; *Merits*, International Court of Justice (ICJ), 27 June 1986, available at: <https://www.refworld.org/cases,ICJ,4023a44d2.html> (erişim: 12.04.2023).

50 Roma Statüsü, 15 bis maddesi, 2010 Gözden Geçirme Konferansı’nda alınan kararlar Statü metnine eklenmiştir.

51 Roma Statüsü, 15 ter maddesi, 2010 Gözden Geçirme Konferansı’nda alınan kararlar Statü metnine eklenmiştir.

2. 2. 3. Tecavüz Suçu Bakımından Yargı Yetkisi Kapsamından Çıkış: Roma Statüsü 15bis (4) Hükmü Uyarınca Opt Out Deklarasyonu

Roma Statüsünde yer alan tüm suçlar bakımından otomatik yargı yetkisi (*automatic jurisdiction*) kuralı geçerlidir. Zira Statüye taraf olan devlet Statüdeki tüm suçlar bakımından Mahkemenin yargı yetkisini kabul etmiş olacağına dair bir genel kural bulunmaktadır⁵². Yine tecavüz suçu bakımından bu kural geçerli olmakla birlikte bir *opt out* şansı getirilerek taraf devletlere önceden yapacakları resmî bir beyanla, Mahkemenin tecavüz suçu üzerinde sahip olacağı yargı yetkisini kabul etmeme hakkı tanınmıştır. Fakat bu yönde bir beyanati olmayan bir taraf devlet bakımından tecavüz suçuna istinaden yargı yetkisi kullanılabilir. Bir diğer deyişle Roma Statüsüne taraf bulunan bir devletin vatandaşları tarafından bir tecavüz fiili işlendiğinde Uluslararası Ceza Mahkemesi tecavüz suçu üzerinde yargı yetkisini ancak mezkûr devletin, *mahkemenin tecavüz suçu üzerindeki yargı yetkisini kabul etmediğine ilişkin* önceden yapılmış resmî bir beyanati bulunmuyorsa icra edebilecektir⁵³.

3. Mahkeme'nin Tecavüz Suçu Üzerindeki Yargı Yetkisinin Başlaması

Roma Statüsü'nün Taraf Devletler Meclisi, 14 Aralık 2017 tarihinde uzlaşi ile aldığı "Resolution ICC-ASP/16/Res.5" künyeli kararındaki değişiklikler sırasıyla incelenecek olursa:

İlk olarak, tecavüz suçu ile ilgili değişikliklerin onay ve kabul prosedürlerine tabi olarak Roma Statüsü'nün madde 121(5) hükmü uyarınca yürürlüğe gireceğini hatırlatarak⁵⁴, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin tecavüz suçu üzerindeki yargı yetkisini 17 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla aktive etmesi (Fransızca metin esas alınır başlanması, harekete geçirilmesi) karara bağlamıştır.

52 Bkz. Roma Statüsü, madde 12(1) hükmü.

53 Bkz. Roma Statüsü, madde. 15 bis (4) hükmü.

54 Roma Statüsü 121(5) hükmü: Statü'nün (5), (6), (7) ve (8). maddelerinde yapılacak değişikliklerin, bunları kabul etmeyen bir devlet bakımından, (bu devletin uyuşgunca yahut bu devlet ülkesinde işlenen suçlar hakkında) uygulanmayacağı şeklindedir.

İkinci olarak, Roma Statüsü'ne taraf olan devletlerden herhangi birinin Statü' nün 15 *bis* hükmü uyarınca değişiklikleri kabul veya onay prosedürüne tabi tutmadan evvel bir *opt out* deklarasyonu yayınlayabileceğini karara bağlamıştır.

Üçüncü olarak, hâkimlerin yargısal bağımsızlıklarına ilişkin Roma Statüsü madde 40(1) ve madde 119(1) hükmünü teyit etmişlerdir.

Dördüncü olarak, tecavüz suçu üzerindeki değişiklikleri kabul veya onay süreçlerinden geçirmemiş taraf devletlere bu konudaki çağrısını yenilemiştir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi' nin tecavüz suçu üzerindeki yargı yetkisi, Roma Statüsü' ne taraf olmakla birlikte değişiklikleri kabul veya onay süreçlerinden geçirmemiş taraf devletlerin vatandaşları hakkında da geçerli olacaktır meğerki bu devletler 15*bis* (4) hükmü uyarınca *opt out* deklarasyonu yayınlamış olsun⁵⁵. Bununla birlikte eklenmelidir ki: i) Değişiklikleri kabul veya onay süreçlerinden geçirmemiş fakat Statü' ye taraf bulunan devletlerin vatandaşları tecavüz suçunu işlediğinde yahut ii) bu suç, Statü' ye taraf olup değişiklikleri kabul veya onay süreçlerinden geçirmemiş devletlerin ülkesinde işlendiğinde ne olacağı konusunda halen birbirine zıt fikirler beyan edilmeye devam etmektedir⁵⁶.

4. Tecavüz Suçu İçin Bugüne dek Neden Yaptırım Uygulanamadı?

Uluslararası hukuk bakımından tarihî önemi haiz hukukî vesikalar değerlendirildiğinde görülmektedir ki: Uluslararası toplum, tecavüz suçunun uygulanması hakkında, bu suç bakımından içerikleri ve nitelikleri tartışmalı olan Nuremberg ve Tokyo Mahkemelerinin Statülerinden bu yana, hukukî bağlayıcılığı olan belgeler üretememiştir. Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun ürettiği Suçlar Kodu Taslakları⁵⁷ bağlayıcı hale

55 International Criminal Court, Assembly of State Parties, Report on the facilitation on the activation of the jurisdiction of the International Criminal Court over the crime of aggression, Sixteenth session New York, 4-14 December 2017. (ICC-ASP/16/24), s. 6.

56 Bkz. International Criminal Court, Assembly of State Parties, Report on the facilitation, s. 8.

57 Barışa ve İnsanlığın Güvenliğine Karşı Suçlar Kodu Taslakları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammet Celal KUL, age. 2016, ss. 92-96.

gelememişlerdir. Tecavüz suçuna ilişkin 2010 Değişiklikleri ve 2017 tarihli Taraf Devletler Meclisi Kararı hariç tutulduğunda tecavüz hakkında günümüze dek atılan adımların en önemlisi, 1974 tarihli “Tecavüzün Tarifi” başlıklı vesikanın Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmesi olmuştur. Fakat bu vesika tecavüz suçunun bireysel cezaî sorumluluk yahut devletin sorumluluğu bakımlarından uygulanmasını sağlayacak bir niteliği haiz olmaktan çok uzaktır. Nitekim mezkûr tanım belgesinin kendi içinde bu yeterliğe sahip olmaması ve nitelik olarak bir Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı olması ve hizmet ettiği amaç da bu mezkûr yetersizliğe işaret etmektedir. Zira bahsedilen vesikanın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne Birleşmiş Milletler Şartının 39. maddesi kapsamında tecavüz durumunu tespit etmede yardımcı olacak bir tanım olduğu ileri sürülmüştür.

Tecavüz suçunun uygulanabilir olmasını engelleyen bir diğer husus da tecavüzün ihlal etmiş olduğu hukuk kuralının niteliği hakkında bir fikir birliğinin bulunmamasıdır. Tecavüz ile gerçekleşen uluslararası hukuk ihlalinin bir kısım görüşe göre teamül kuralına aykırılık⁵⁸, bir kısmına göre bir *erga omnes* yükümlülüklerin ihlali olmasıdır. Mesela İngiliz Lordlar Kamarası önüne gelen bir davada: Askeri bölgelere izinsiz girip kamu malına zarar veren kişilerin ceza kanunundaki zaruret hali def’inin kullanılması ve bunu İngiliz Hükümet’nin dahil olacağı bir tecavüz harbinden onları men etmek için gerçekleştirmek zorunda kaldıklarını belirtmeleri üzerine Irak Savaşı’nın bir tecavüz harbi (saldırı savaşı) olup olmadığı tartışması gündeme gelmiştir. 2006 yılında verdiği kararda Lordlar Kamarası, uluslararası tecavüzün (international aggression) uluslararası teamül hukukuna göre suç teşkil ettiğini belirtmiş ve fakat Hükümetin savaşa katılma kararının hukukilik incelemesine girmekten ve savaşın tecavüz harbi olup olmadığı değerlendirmesini yapmaktan kaçınmıştır. Bu satırların yazarının tespitine göre tecavüz suçunu cezalandıran kurallar uluslararası teamül niteliğini kesbetmemiştir. Zira teamül kuralının unsurlarından *opinio iuris* kısmı devletlerin algılamasında sorunludur. Bu sebeple söz konusu suç, yalnızca uluslararası antlaşmalar temelinde cezalandırılabilir. Tartışmalı Nuremberg ve

58 Bkz. *R v. Jones* (Appellant) (On Appeal from the Court of Appeal (Criminal Division))-Judgments, [2006] UKHL 16. Davaya ilişkin bir değerlendirme için ayrıca bkz. Hilal Elver, “Irak Savaşı bir ‘Saldırı Suçu’ mudur? İngiltere Lordlar Kamarası’nın bir Kararı”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4, 2007, 85-119.

Tokyo Yargılamaları ve bilhassa güçlü devletlerin uygulamaları (*State practice*) bu tespiti güçlendirmektedir⁵⁹. Ayrıca, *ius cogens* niteliğinde bulunduğu teoride tartışmasız kabul edilen kuvvet kullanma yasağının bile devletler bakımından algılanması ve uygulanmasının problemli olduğunu iddia etmek mümkündür.

2010 Değişiklikleri bağlamında, tecavüz suçunun uygulanmasını engelleyen en önemli hususlar şu şekildedir: İlk olarak bir tecavüz durumu gerçekleştiğinde, tecavüzün Birleşmiş Milletler Şartı'nın açık bir ihlalini sonuçlanması aranacaktır. İhlal için aranan "açık" olma kistasıyla uluslararası hukukun gri alanlarını tecavüz suçunun uygulanması bakımından kapsam dışında bırakılması amaçlanmıştır. Bu hükümlerle, "insanî müdahale" gibi uluslararası hukukta tartışmalı müesseseler tecavüz suçunun uygulanmasında kapsam dışı olacaktır. Bu da farklı isimlerde çeşitli müdahale ve tecavüzlerin faillerinin cezazsız kalmasını sonuçlayacaktır.

Tecavüz suçunun uygulanmasını 2010 değişiklikleri kapsamında bloke edebilecek olan bir diğer durum Roma Statüsü'nün 16. maddesinde bulunan soruşturma ve kovuşturmanın ertelenmesi kurumudur. Buna göre, Güvenlik Konseyi, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde tecavüze istinaden görülmekte olan bir davayı belli süreyle durdurmak, açılmış olan bir soruşturmayı belli süreyle ertelemek ve yeni bir soruşturmanın açılmasını belli süreyle ertelemek hakkına sahiptir. Güvenlik Konseyinin, bu hükmü aynı tecavüz durumu için tekrar tekrar işleterek belli bir tecavüz fiilini cezazsız bırakması mümkündür. Buna binaen denebilir ki, Güvenlik Konseyi'nde daimi üye sıfatını haiz bir devletin tecavüz suçunu işleyen liderinin tecavüz suçundan dolayı yargılamaya tabi tutulması engellenebilecektir. Benzer cezazsızlık durumu⁶⁰, Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan bir devletin kayırdığı bir başka devlet uyuğu olan müteceviz için de geçerli olabilecektir.

Roma Statüsününün 15 *bis* ve 15 *ter* maddelerindeki düzenlemelerde tecavüz fiilinin varlığından bahisle Uluslararası Ceza Mahkemesi nezdinde prosedür başlatmaya ilişkin bazı usüli farklar göze çarpmaktadır. Şöyle ki, Uluslararası Ceza Mahkemesi savcısı, tecavüz suçuyla ilgili harekete

59 Bkz. Jackson Maogoto, *War Crimes and Realpolitik: International Justice from World War I to the 21st Century*, Lynne Rienner Publishers Inc., Boulder, 2004, s. 37 vd.

60 Nitekim, Roma Statüsü'nün dibacesinde taraf devletlerin amacının uluslararası suçlar bakımından cezazsızlığı önlemek olduğu ifade edilmiştir.

geçmeden önce, Güvenlik Konseyi' nin bir tecavüz fiilinin gerçekleşmiş olduğuna dair bir tespitinin bulunup bulunmadığını kontrol etmeli ve Güvenlik Konseyi' nin henüz tecavüz fiilinin varlığına dair bir tespiti yoksa bu halde harekete geçmeksizin altı ay beklemelidir⁶¹. Bu durum ise, Mahkeme nezdinde tecavüz suçunun varlığından bahisle harekete geçmeye yönelik prosedürler arasında bir öncelik sırası olduğunu ifade etmektedir. Buna göre: Mahkeme' nin savcısının iletileceği süreç siyasi bir organa göre tâli konuma düşürülmekte ve savcının soruşturma başlatması geciktirmektedir. Bunun dışında Güvenlik Konseyi' nin, Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 16. maddesine dayanarak soruşturmayı durdurması/ bloke etmesi de mümkündür.

Tecavüz suçunun soruşturulmasına savcının re'sen harekete geçmesi veya bir taraf devlet ihbarı üzerinden başlanacaksa Önyargılama Dairesinin (*Pre-Trial Division*) soruşturmanın başlamasına ilişkin izin vermesi gerekir ki bu durum yargısal filtreleme olarak ifade edilmektedir⁶². Yargısal filtrelemenin hem uluslararası toplumun yararına hem de sanığın haklarını korumak bakımından faydalı bir kurum olduğu ifade edilmektedir⁶³. Fakat bu, tecavüz suçu üzerinde yargı yetkisi icra edilebilmesini zorlaştıran bir ek prosedür getirmiş olmak anlamını da bünyesinde barındırmaktadır.

Yine, tecavüz suçu Roma Statüsü' ne taraf olmayan bir devletin *ülkesinde* yahut bu devletin uyrukları tarafından işlendiğinde Mahkeme, bir taraf devlet ihbarı yahut savcının re'sen soruşturma başlatması yollarını kullanarak yargı yetkisi icra edemeyecektir⁶⁴. Bir başka deyişle, tecavüz suçu üzerinde Roma Statüsüne taraf olmayan devletler hakkında bir taraf devlet ihbarına binaen yahut savcının re'sen soruşturma başlatması yolları ile Mahkemenin yargı yetkisi icra etmesi mümkün olmayacaktır. Buna karşılık, Güvenlik Konseyinin hakkında Mahkemeye başvurduğu bir tecavüz durumu

61 Bkz. Roma Statüsü, Madde 15 bis, (6), (7), (8). Fıkralar.

62 Bkz. Roma Statüsü Madde. 39(1) hükmü. Tecavüz suçuna Önyargılama Dairesi (*Pre-trial Division*) tarafından uygulanan yargısal filtreleme uygulaması Statü' de yer alan soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar için ise Statünün 15. maddesinde öngörülen şekilde *Pre-trial Chamber* tarafından uygulanmaktadır. Bu iki merci arasında ise hâkim sayısı bakımından fark bulunmaktadır.

63 Salvatore Zappala, *Human Rights in International Criminal Proceedings*, Oxford University Press, 2005, s. 36 vd.

64 Bkz. Roma Statüsü, 15bis(5) hükmü.

Roma Statüsüne taraf olmayan bir devlet tarafından gerçekleştirilse dahi Mahkeme yargı yetkisini kullanabilecektir⁶⁵. Böylece Güvenlik Konseyi ihbarı durumunda tecavüz suçu üzerinde yargı yetkisi Roma Statüsüne taraf olmayan devletler hakkında da uygulanabilir olacaktır. Bu yönüyle de tecavüz suçuna ilişkin savcı tarafından soruşturma başlatma yahut bir taraf devlet ihbarı yoluyla yargı mekanizmasını harekete geçirme 2010 değişiklikleri kapsamında kabul edilen diğer yola göre (Güvenlik Konseyi ihbarı) daha zayıftır. Zira Güvenlik Konseyi ihbarı durumunda Statü'ye taraf olmayan bir devletin uyrukları üzerinde de yargı yetkisi icra edilebilecektir⁶⁶.

Tecavüz suçunun faillerine bir yaptırım uygulanmaması, bir anlamda güçlü devletlerin dünyayı şekillendirme isteğini sürdürdüğünü göstermektedir. Nitekim, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle dünya düzeninin hegemonik yapıdan, aktörlerin biraz daha güçsüz olduğu, denge ve işbirliği durumuna doğru kaymasıyla savaş açmak suretiyle dünyanın arzu edilen gibi şekillendirilemeyeceği daha fazla açığa çıkmıştır. Fakat bu ahval bile, savaşın bir türü olan tecavüz harbinin mutlak şekilde yasaklanmasını ve cezalandırılmasını temin edememiştir.

Birleşmiş Milletler Şartının madde 2(4) hükmünün ihlali niteliğinde olan birçok tecavüz vakasının şimdiye dek gerçekleşmiş bulunmasına karşın 1947'den beri tecavüze istinaden bir uluslararası yargılama yapılamamıştır. Nitekim Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi bazı tecavüz durumlarını tespit etmiş⁶⁷ olsa da bunun, tecavüz durumuna ilişkin diğer birçok vakanın sayısından çok daha az olduğu bir gerçektir.

Tecavüz suçunun uluslararası barışa karşı suç olarak nitelendirildiği Nuremberg ve Tokyo yargılamalarından bu yana, tecavüz teşkil ettiği söylenebilecek pek çok fiil gerçekleştirilmiş olmasına rağmen tecavüz suçuna istinaden bir yargılama yapılmamış ve bir yaptırım da uygulanmamıştır. Bu vaziyet, mezkûr suçun tabiatına dair bazı sualler sormayı gerektirmektedir.

65 Bkz. Roma Statüsü, madde 15 ter ve 13(b) hükümleri.

66 Roma Statüsü, 13(b) hükmü gereği bu durum Roma Statüsü'nde yer alan diğer suçlar hakkında da geçerlidir.

67 Mesela, Güvenlik Konseyi, 4. Ekim 1985 tarih ve 573 sayılı kararıyla İsrail'in Filistin Kurtuluş Örgütü hedeflerine tecavüzünü, 6 Aralık 1985 tarih ve 577 sayılı kararıyla Güney Afrika'nın Angola'ya karşı giriştiği tecavüzleri tespit etmiştir. Ayrıca bkz. Naim Demirel, *BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barışın Korunması*, İstanbul: Derin Yayıncılık, 2013.

Tecavüz fiilinden sorumluluğun tatbik edilememe sebeplerinin başlıcası, BM Güvenlik Konseyi' nin karar mekanizmasında daimi üyelerin veto hakkının bulunmasıdır⁶⁸. Zira BM Şartının madde 2(4) hükmünde öngörülen kuvvet kullanma yasağı *ius cogens* niteliğinde bulunmakta olup tecavüz fiilinin bu hükmü ihlal ettiği aşikârdır. Nitekim tecavüz harbi, hukuka aykırı kuvvet kullanmanın en ağır biçimi olarak nitelendirilmektedir. BM Şartının 39. maddesi de Güvenlik Konseyine tecavüz fiillerinin varlığını tespit etme görevini yüklemektedir. Tüm bu hükümlere rağmen, BM Güvenlik Konseyinin tutumu daimi üyelerden birisi bu kuralı ihlal ettiğinde sessiz kalmak olmuştur. Sovyet Rusya'sının 1956 yılında Macaristan'a, 1968 yılında Çekoslovakya'ya, 1979 yılında ise Afganistan'a karşı giriştiği askeri müdahaleler Güvenlik Konseyi'nin etkisiz kaldığı durumlardan birkaçını örneklemektedir⁶⁹. Yine İsrail gibi, daimi üyelerden en az birine siyasi yakınlık içinde bulunan devletlerin tecavüz fiilleri de bu kapsamda görmezden gelinmektedir.

Uluslararası hukukta *erga omnes* nitelik kazandığı kabul edilen⁷⁰ soykırım suçu hakkında ülkesel sınırlamaların geçerli olmayacağı belirtilmektedir⁷¹. Yine, Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi, işkence yasağının *erga omnes* ve *ius cogens* nitelikte olduğuna işaret etmiştir⁷². Yine uluslararası hukukta kuvvet kullanmayı yasaklayan BM Şartı

68 Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinden birinin *ius cogens* normun ihlalini içeren bir olayda veto oyu kullanması Güvenlik Konseyi' nin yetkileri, kararlarının niteliği hakkında yeni bir tartışma konusu açacak orijinal bir görüş olmakla birlikte bu çalışmanın kapsamını aşacaktır. Güvenlik Konseyi söz konusu olduğunda siyasi yetkilerin ve gücün uluslararası hukuk karşısındaki konumunu yeniden sorgulatmaktadır. Marni Güvenlik Konseyi'nin veto sistemi, çözülmeyen nice açmazlar üretmeye devam etmektedir.

69 Sovyet Rusya'sının, bu askeri müdahalelerin meşru hükümetlerin çağrısı üzerine gerçekleştiği iddiası ise uydurma bir iddia olmaktan öte geçmemektedir. Bkz. Mullerson, s. 128'den aktaran Peter Malanczuk, *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, Seventh Revised Edition, Routledge, London and New York, 1997, ss. 322, 323

70 Bkz. *Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia-Herzegovina v. Yugoslavia)*, International Court of Justice (ICJ), 11 July 1996, available at: <https://www.refworld.org/cases,ICJ,4040ba0c4.html> (erişim: 12.04.2023).

71 Bkz. 1948 tarihli Soykırım Suçunu önleme ve Bastırma Sözleşmesi, UN General Assembly, *Prevention and punishment of the crime of genocide*, 9 December 1948, A/RES/260, available at: <https://www.refworld.org/docid/3b00f0873.html> (erişim: 12.04.2023).

72 Bkz. paras. 151-153, *Prosecutor v. Anto Furundzija (Trial Judgement)*, IT-95-17/1-T, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 10 December

madde 2(4) hükmü bir *ius cogens* norm olup uluslararası hukuk kişilerinin bu kuvvet kullanma yasağına uyması *erga omnes* bir yükümlülüğün kaynağıdır⁷³. Fakat *ius cogens* niteliği tartışmasız bulunan Birleşmiş Milletler Şartının madde 2(4) hükmünün bir ihlalini oluşturmasına rağmen, tecavüz fiilinin henüz ne *ius cogens* niteliği haiz bir kuralı ihlal ediyorsa ne de *erga omnes* bir yükümlülüğe işaret ediyorsa uygulamada bihakkın kabul edilmiştir. Aslında tecavüz suçunun *erga omnes* nitelik kazandığı da müteaddit defalar çeşitli zeminlerde dile getirilmiştir. Buna rağmen uygulanamaması teori ile pratik arasında nasıl bir boşluk olduğunu gözler önüne sermektedir. Tecavüz fiilinden doğan bireysel cezaî sorumluluğu düzenleyen Roma Statüsü'nün 2010 Değişikliklerinde öngörülen, tecavüz suçu üzerinde yargı yetkisini kabul etmeme (opt out mekanizması) imkânları ve mezkûr suç üzerinde yargı yetkisi kullanımının 2017 yılında alınacak bir karara kadar ertelenmesi ve 2017'deki yargı yetkisinin başlatılmasına dair Taraf Devletler Meclisi Kararı'ndan bu yana halen tecavüz suçunun faillerine bir yaptırım uygulanamaması yukarıda yapılan tahlili desteklemektedir.

Uluslararası hukuka göre *erga omnes* nitelik kazanmış bir yükümlülüğü ihlal eden maznunu (şüpheliyi) elinde bulunduran devletin, bu kişi hakkında takibat yapması gerekecektir⁷⁴. Tecavüz fiilinden kaynaklı sorumluluğun bir *ius cogens* yahut *erga omnes* nitelik kazanmamış olmasının sonucu tecavüz fiilinden sorumluluğun yalnızca bu sorumluluğu düzenleyen vesikanın işaret ettiği çerçevede hüküm doğuracak olmasıdır. Bir diğer deyişle, ilgili vesikaya taraf olmayan bu sorumluluktan beri olacaktır. Fakat Milletlerarası Adalet Divanı'na göre bir prensibin *erga omnes* niteliğe sahip bulunmasıyla bunun Divan önünde ileri sürülebilmesi ve taraf olmayan bir devlet üzerinde yargı yetkisi icra etmesi birbirinden farklı konulardır. Divan, mezkûr iddia *erga omnes* bir yükümlülüğün ihlaline ilişkin bile olsa bunu ihlal ettiği ileri sürülen devlet Divan'ın yargı yetkisini kabul etmeyen bir devlete⁷⁵

1998, available at: <https://www.refworld.org/cases,ICTY,40276a8a4.html> (erişim: 12.04.2023).

73 Bkz. Yusuf Aksar, *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012, s. 213.

74 Bkz. Ian Brownlie, *Principles of Public International Law*, Seventh Edition, New York: Oxford University Press, 2008, s. 597.

75 Divan zorunlu yargı yetkisini haiz değildir.

bu devlet hakkında hüküm veremeyecektir⁷⁶. Bir diğer deyişle, uluslararası hukukta bir ilkenin *erga omnes* niteliği haiz olması onun herkese karşı ileri sürülebilmesine teoride yetse de pratikte bunu tatbik edecek olan organlar ya Milletlerarası Adalet Divanı'nda olduğu gibi yargı yetkisini haiz olmayabilecek ya da Güvenlik Konseyi gibi ancak ve sadece uluslararası barış ve güvenliğin bozulması ve tehdidi ve tecavüz durumlarında VII. Bölüm kapsamında harekete geçebilecektir. Zaten bu halde bile, daimi üyelerden birinin veto etmesi sebebiyle bir açmaz yaşanma ihtimali her zaman mevcuttur. O halde görülmektedir ki, *erga omnes* yükümlülüklerin yerine getirilmesi yahut bunların ihlalinin yaptırımsız kalmaması için daimi olarak çalışan genel bir mekanizma yoktur. Uluslararası hukukun bağlayıcılığına getirilen eleştiriler de dikkate alındığında⁷⁷ denebilir ki, daimi üyelerin veto yetkisi sebebiyle tıkanan bir Güvenlik Konseyi ve zorunlu yargı yetkisiyle donatılmamış bir Milletlerarası Adalet Divanı mevcut uluslararası hukukun uygulanmasını yeterince güçlü kılmamaktadır.

2010 Değişiklikleri kapsamında getirilen düzenlemelerde de tecavüz suçunu uygulamamaya yönelik bir *opt out* rejimi öngörülmüştür. Roma Statüsü'nün madde 121(5) hükmüne göre, Statünün (5), (6), (7) ve (8). maddelerinde yapılacak değişikliklerin, bunları kabul etmeyen bir devlet bakımından, (bu devletin uyuşunca yahut bu devlet ülkesinde işlenen suçlar hakkında) uygulanmayacağı belirtilmektedir. Bilindiği üzere tecavüz suçu da (5). maddede geçtiğinden⁷⁸ değişikliği kabul etmeyen devletin vatandaşları hakkında tecavüz suçu konusunda işlem yapılamayacak bir diğer deyişle yargı yetkisi icra edilemeyecektir. Fakat Statünün 121. maddesinin altıncı paragrafında ise taraf devletlerin 7/8'lik kısmı tecavüz suçuna ilişkin bir değişikliği kabul etmesi halinde; değişikliği kabul etmeyen herhangi bir (Statüye taraf bulunan) devlet değişikliğin yürürlüğe girmesinden itibaren en geç bir yıl içinde yapacağı bir bildirimle Statüden çekilebilecektir. Aksi halde değişiklik, Statü' den çekilmeyen bu devleti de bağlayacaktır.

76 Bkz. para 29 of *Case Concerning East Timor (Portugal v. Australia)*, International Court of Justice (ICJ), 30 June 1995, available at: <https://www.refworld.org/cases/ICJ,40239bff4.html> (erişim: 12.04.2023).

77 Konu hakkında ayrıca bkz. *The Statute of the International Justice: A Commentary*, Andreas Zimmerman, Christian Tomuschat, Karin Oellers-Farahm (eds.) New York: Oxford University Press, 2006, ss. 103, 132-133, 1449.

78 Roma Statüsü'nün 2010 Değişikliklerinden önceki haline göre.

Yine, Güvenlik Konseyi'nin tecavüz suçuna ilişkin olarak soruşturma ve kovuşturmanın tatili müessesesini harekete geçirmesi tecavüz suçu üzerinde yargı yetkisinin, belli devletler bakımından, özellikle Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan devletler ve bu devletlerin kayırdığı devletler bakımından icra edilmesini engelleyecektir. Nitekim Ukrayna'ya karşı giriştiği yayımları siyaseti konusunda tecavüz fiilini işlediğinden bahisle Rusya Devlet Başkanı Putin ve diğer sorumlular hakkında herhangi bir işlem yapılamamasının sebebi tecavüz suçu ile ilgili olarak oluşturulan formülün yanı sıra Rusya'nın Güvenlik Konseyi'nde daimi beş üyeden birisi olması ve aleyhine karar alınmamasıdır. Rusya'nın aleyhine Güvenlik Konseyi'nden karar çıkartılabilse ancak bu durumda Güvenlik Konseyi ihbarı yoluyla Roma Statüsü'ne taraf olmayan bir devletin vatandaşı olsa bile Rusya Devlet Başkanı Putin hakkında tecavüz suçundan dolayı Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde dava açılabilir. Her ne kadar görevdeki devlet başkanlarının uluslararası hukuktan kaynaklanan muafiyeti muhtemel bir yargılamayı akım bırakacak gibi gözükse de Roma Statüsü'nün madde 27(2) hükmü ulusal yahut uluslararası hukuktan doğan muafiyetlerin herhangi bir pozisyondaki fail üzerinde yargı yetkisinin icra edilmesine engel olmayacağını belirtmiştir. Ancak Rusya'da köklü bir hükümet değişikliği olmadığı veya Rusya Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri arasında bulunduğu sürece bu senaryo uzak bir ihtimal olarak kalmaya devam edecektir.

Roma Statüsüne taraf devletlerin profiline bir göz atıldığında bu devletler arasında ABD, İsrail, İran gibi büyük yahut kilit öneme sahip bazı ülkelerin bulunmadığı görülmektedir. Bu sayılan ülkeler Roma Statüsü'nü imzalamış ve fakat bu Statü'ye taraf olmamışlardır. ABD ve İsrail, imza işleminden sonra Statü'ye taraf olmamaya dair iradelerini beyan etmişlerdir. Bu durum, tecavüz suçu açısından bize şu tabloyu sunmaktadır. Nispeten daha küçük devletler suçluları Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne teslim etmeyi kabul ederken ABD ve İsrail gibi henüz kendi sınırları dışında da egemenlik hakkı kullanma emelleri tükenmeyen devletler, bir anlamda Statü'ye taraf olmayarak, vatandaşlarının tecavüz suçu işleme haklarını(!) saklı tutmaktadırlar⁷⁹. Özellikle İsrail gibi sınırları belli

79 ABD başka devletlerle akdettiği bir çok iade (etmeme) anlaşmasıyla kendi vatandaşları hakkında Roma Statüsü'nden kaynaklanabilecek yargılamaları etkisizleştirmeyi amaçlamıştır.

olmayan⁸⁰, 1948'den beri sınırları sürekli değişen bir uluslararası hukuk süjesi bu konuda isteksiz davranmakla stratejik çıkarlarına uygun davranmış olmaktadır⁸¹.

ABD'nin yakın zaman önce uluslararası hukuka uygunluğu çokça tartışılan Afganistan ve Irak müdahalelerinden de anlaşılabilceği gibi tecavüz suçu üzerinde bir uluslararası mahkemenin yargı yetkisine sahip olması, müteceviz devletlerin başını gerçekten ağrıtabilecek niteliktedir. Bu sebeple de henüz dünya üzerinde çeşitli noktalarda egemenlik yetkisi kullanma potansiyeline, daha açık bir ifadeyle askeri operasyonlar yapabilme yeteneğine sahip olan ülkeler bu kabiliyetlerini elde tutmak isteyeceklerdir. Nitekim ABD, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulması vetiresinde sürekli muhalif kalmıştır⁸². Hatta Uluslararası Ceza Mahkemesi, Avrupa ile ABD arasında uluslararası hukuk ve müesseselerin niteliği hakkındaki ihtilafın en mühim misalini teşkil etmektedir⁸³. Komşu topraklarında⁸⁴ emelleri bulunan İsrail ise, ABD ile paralel hareket etmiş ve Roma Statüsü'ne taraf olmamıştır⁸⁵. İran'ın Roma Statüsüne taraf olmama sebebi ise Batı Dünyası'nın kendisini sıkıştıracak zemin aramakta olduğunu varsayması olabilir. Bu anlamda ambargolara tabi tutularak dışlanan İran'ın

80 Bkz. Brad R., Roth, *Governmental Illegitimacy in International Law*, Oxford University Press, 2000, s. 150.

81 İsrail Devletinin kurulmasına giden yolda Siyonist diplomatik çabaların analizi hakkında bkz. Alan R. Taylor, *İsrailin Doğuşu*, Çeviren: Mesut Kardeşhan, İstanbul: Pınar Yayınları, 2001, s. 19 vd.

82 Bu konuda geniş bilgi için bkz. D. Rothe/C.W. Mullins, "International Criminal Court and the US Opposition", *Crime, Law & Social Change*, 45, 2006, s. 201 vd.; R. Murat Önok, *Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı*, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2003, s. 301 vd.; Sarah B. Sewall/ Carl Kaysen/Michael P. Scharf, "The United States and the International Criminal Court: An Overview", *The United States and the International Criminal Court*, Sarah B. Sewall and Carl Kaysen (eds.), Lanham: Rowman and Littlefield Publishers Inc., 2000, ss. 8-9, 19-22

83 Bkz. Patricia Pinto Soares, *ICC at Eight, Assessing US Policy and International Criminal Law: Reciprocal Influences*, Center for Transatlantic Relations, SAIS Johns Hopkins University, Washington D.C. 2009-2010, Önsöz.

84 Arz-ı Mevud (vadedilmiş topraklar) yahut *Eretz Yisrael* (anayurt) kavramı, Yahudilerin kutsal kitaplarına dayanmaktadır. Bundan başka İsrailin yayımlacı siyasetinin tarihi, ve siyasi dayanaklarının da olduğu bilinmektedir. Bkz. M. Lütfullah Karaman, *Uluslararası İlişkiler Çıkarmasında Filistin Sorunu*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1991, s. 181.

85 ABD ve İsrail'in önce bu metni (Roma Statüsünü) imzalayıp daha sonra bununla bağlanmama iradelerini bildirmeleri metnin daha hızlı yürürlüğe girmiş olmasını sağlamış olabilir. Zira Roma Statüsü, ancak 60 devletin imza yahut tasdik işlemlerini tamamlamasıyla yürürlüğe girecekti.

Roma Statüsüne taraf olması ve muhtemel bir tecavüz suçu isnadına muhatap tutulma durumunda kendi liderlerine karşı *gayrı adilâne* yahut tarafı davranılacağı endişesini taşıyor olması da mümkündür.

5. Değerlendirme ve Sonuç

Uluslararası toplum, yirminci asırda çok sayıda iç savaşa ve iki de dünya savaşı sahne olmuş ve bu savaşlarda milyonlarca insan ölmüştür. Bu tür vahşetler insanlık tarihinde ilk kez yaşanmıyor olmasına rağmen, bu kez uluslararası toplumdaki en azından bazıları bu savaşları önleme yahut sınırlama yoluna gitme eğilimi göstermişlerdir. Briand-Kellog Paketi ile başlayan Birleşmiş Milletler Şartı'nın hukuka aykırı kuvvet kullanımını ve tehdidini yasaklayan maddesiyle devam eden bu temayül, şimdi mütecavizlerin uluslararası bir mahkeme önüne çıkarılmasını yeknesak bir kurala bağlamaya kadar gelip dayanmıştır.

Uluslararası ilişkilerde hukuka aykırı kuvvet kullanmanın yasaklanması temayülünün daha erken değil de yirminci asırda ortaya çıkması, askeri teknolojinin dünya milletlerinin hep birden sonunu getirebilme potansiyelinin öngörülmesiyle bağlantılıdır. Nitekim Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombaları, kitle imha silahlarının ve gönderim araçlarının geldiği noktayı temsil etmekteydi ve aynı teknolojiye sahip birkaç ülkenin savaşa girişmesi ihtimali ise insanlığın sonunun gelebileceğine işaret ediyordu. Buradan görüldüğü üzere tecavüz savaşlarının yasaklanması eğilimi faydacı (pragmatik) bir sebepten doğmuştur. Uluslararası aktörler bunun kendi devamlılıklarına hizmet edeceğinin farkındadırlar. Fakat bu durumda tecavüz harbinin yasak olması ve fakat bir realite olarak gerçekleşmesi nasıl açıklanabilir? Sözü edilen pragmatik sebep göz önünde bulundurulduğunda görülecektir ki her devlet askeri, nükleer teknoloji ve gönderim araçları teknolojisinde aynı noktada değildir. O halde, bu teknolojiyi elde etmiş olan devletler birbirlerine saldırmamalı fakat bu devletlerle diğer devletler arasındaki çıkar çatışmalarında ise bu kural uygulanmamalıdır.

Uluslararası aktörlerin düşünme süreçlerine ilişkin ortaya konan ve yukarıdaki paragrafta zikredilen faydacı yaklaşımdan çıkan temel sonuç şöyle özetlenebilir:

- i) İktisadi, askeri ve demografik nitelikleri sebebiyle başka devletler üzerinde askeri yollardan elde edebileceği taze bir çıkarı bulunmayan devletlerin tecavüz savaşının yasaklanmasından, nükleer silahların yaygınlaşmamasından, mütecavizlerin mahkûm edilmesinden yana olmaları.
- ii) Öte yandan başka devletler üzerinde emelleri/ çıkarları taze olan devletlerin konulmaya çalışan kurallara fiilen, dolaylı olarak veya açıkça karşı çıkması.
- iii) Amaçladığı çıkarlara zaten ulaşmış olan devletlerin ise artık kuralın konulmasına karşı çıkmaması, hatta bu kuralın tüm aktörlere uygulanması konusunda çaba göstermeleridir.

Amerika Birleşik Devletleri ve diğer nükleer teknolojiye sahip ülkelerin kendileri bu teknolojiye ulaştıktan sonra bir antlaşma⁸⁶ yapıp o tarihten sonra aynı teknolojinin yayılmasını engellemeye çalışmaları buna açık bir örnek teşkil eder⁸⁷. Aslında bu bir oldu-bittiye (*fait accompli*) işaret etmektedir. Uluslararası toplumun büyük güçleri, bir yandan İsrail'in nükleer enerji teknolojisini elde etmesine göz yumarken diğer yandan ise bu teknolojiyi elde etmeye çalışan İran'a ambargo tatbik etmişlerdir. Hatta İsrail ve ABD'nin İran'ı mezkûr nükleer teknolojiyi elde etmekten alıkoyma hususunda "askeri bir çözüm yoluna müracaatlarının ihtimal dışı olmadığını" vurgulamaları da gerçekten uluslararası adaletin ve kuvvet kullanma yasağının Birleşmiş Milletler Sistemindeki daimi üyeler ve veto sistemi sebebiyle sakatlanmış olduğunu, mevcut sistemin bazı devletler bakımından müeyyide dışında tutulma sonucunu doğurduğunu göstermektedir.

İnsanlığın, tarih boyunca savaşmış oldukları gerçeği hatırlandığında, bir anda uluslararası bir fikir birliği ile tecavüz savaşının yasaklanması ve buna bağlı olarak da mütecavizlerin evrensel yargı yetkisiyle donatılmış mahkemelerde yargılanmalarının mümkün olmadığı gerçeği göz ardı

86 1970 yılında yürürlüğe giren ve 1995 yılında süresiz olarak uzatılan, Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, 729 UNTS 161, 7 ILM 8809 (1968), [1973] ATS 3, 21 UST 483. Fransızca Metin için bkz. "Traite sur la non-prolifération des armes nucléaires", http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/pdf/NPTFrench_Text.pdf (erişim: 12.04.2023).

87 Nükleer silahsızlanma hakkında ayrıntılı bilgi için Emmanuel Decaux, *Droit International Public*, Paris, 2006, ss. 292-298.

edilemez. Hatta daha da ileri giderek bunun belki de hiç gerçekleşmeyeceği bile söylenebilir. Zira kuvvet kullanmanın yasaklanmasına rağmen büyük güçlerin işgal harekâtlarına bir son vermediğini görmekteyiz. Halen iki önemli devletin (Amerika Birleşik Devleti ve İsrail'in), sürekli saldırma potansiyellerini saklı tutmak amacıyla Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Statüsü'ne taraf olmadıkları da göz önünde bulundurulursa denebilir ki kuvvet kullanmayı ve tecavüzü mahkûm eden mekanizmalar ya bu devletlerce yönlendirilmekte⁸⁸ yahut da bu devletler, bahis mevzuu mekanizmaların dışında kalmak suretiyle uluslararası hukukun tecavüze veya tecavüz harbine bağlayacağı mahkûmiyetlerden beri tutmaktadırlar. Mezkûr durum böyle devam ederse Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin de tecavüz suçu bakımından işlerliği kısmî kalacaktır. Roma Statüsü'ne katılım tam olmadığı sürece cezazırlık (*impunity*) devam edecektir. Hem de uluslararası ceza adaletinin elinden kaçan balık hep *büyük* olacaktır. Tecavüz suçu bakımından, bu durum zayıf devletlerin liderlerinin adalet önüne çıkarılması ve fakat Roma Statüsü'ne taraf olmayacak kadar kendinden emin ve askeri olarak güçlü devletlerin liderlerinin mesul tutulmaması sonucunu doğuracaktır. Bu ise hukukun zayıfa uygulanıp güçlüye uygulanmaması ironisini doğurur ki bu da uluslararası hukukun varlığını ve bağlayıcılığını sorgulamaya tek başına yetecektir⁸⁹. Buna göre iki yaklaşım benimsenebilir:

- i) Ya en son koyulan [sırasıyla BM Şartı 2(4) ve tecavüz suçuna ilişkin 2010 Değişiklikleri ve yargı yetkisini başlatan 2017 tarihli Taraf Devletler Meclisi Kararı] kurallardan vazgeçilecek ve uluslararası hukukun buraya kadar olan hususlarda bağlayıcı düzenlemeler yapmış olduğu kabul edilecek ya da
- ii) bu iki hususu da kapsayan bir uluslararası hukukun var ve bağlayıcı olduğuna inanıp ve öyleymiş gibi davranılacaktır.

İlk durumda, haklı savaş (İng. *just war*) nazariyesinin geçerli olduğunu buna ek olarak da bu nazariyenin dışında kalan konulardaki uluslararası hukuk düzenlemelerinin bir arada geçerli oldukları bir sistemin bulunduğunu ikrar etmiş oluruz. İkinci durumda ise gerçek duruma tam olarak uymayan (sapmaların bulunduğu) bir inanişaya sahip olduğumuzdan dolayı,

88 ABD'nin BM Güvenlik Konseyindeki daimi üye sıfatı bu duruma açık bir örnektir.

89 Konu hakkında mesela bkz. H. L. A, Hart, *The Concept of Law*, Second Edition, Oxford: Clarendon Press, 1994, s. 214 vd.

inanişımıza uymayan filli durumlar ortaya çıktığında hayal kırıklığına uğralacak ve sistemi iyileştirme çabalarına girişmek durumunda kalınacaktır.

Birinci tercihi seçenler bunun getirdiği neticeleri elde edenler *heretik* olmakla suçlanacaklar. Bir diğer deyişle genel kanaatlere aykırı, modası geçmiş bir nazariyeyi savunmaktan dolayı kınanacaklar. Fakat belirtmeliyiz ki, bugün uluslararası aktörlerin⁹⁰ fiili uygulamalarının desteklediği netice, birinci seçenekteki “haklı savaş nazariyesinin uluslararası hukukun bu teoriyle çatışmayan diğer düzenlemeleriyle birlikte geçerli olduğu” neticesidir⁹¹. İkinci seçimi yapanlar ise pek fazla gerçekçi olmadıkları için suçlanabilirler fakat en nihayetinde sistemin sapmalara mahal vermekle birlikte ana kural olan tecavüz harbinin ve hukuka aykırı kuvvet kullanımının varlığını gözeterek iyileştirme çabalarına girişmelidirler.

İyileştirme abaları kapsamında ise uluslararası sistemin en azından bireysel ceza sorumluluğu bağlamında adil bir vasıtaya sahip olmasına çalışılması, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın esasî konulara dair karar almadaki mekanizmasında, üyeler arasında bulunan açık adaletsizliğin giderilmesi ve veto sisteminin de bu yapılacak iyileştirmeden payını alması uygun olacaktır.

Yukarıdaki vaziyet, tecavüz yoluyla ulaşabileceği hedefleri bulunan bazı önemli devletler bakımından uluslararası hukukun kuvvet kullanmayı sınırlayan hükümlerinin fiilen kabul edilmediğini göstermektedir. Bu devletler halen içten içe haklı savaş nazariyesine inanmaktadırlar. Fakat uluslararası arenada “gerçekten kuvvet kullanma yasağını tanyormuş gibi yaparak” göz boyamaktadırlar⁹². Nitekim tecavüz suçuna ilişkin bir tanımın

90 Bu aktörlerden bahisle kastedilen, en azından uluslararası barışı tehdit edebilecek, bozabilecek, bozulmadan sonra yeniden tesis edebilecek bir diğer deyişle uluslararası gündemi belirleyecek önemli askeri gücü ellerinde bulunduran aktörlerdir.

91 Haklı savaş kuramının günümüzde halen önemli bir rol oynadığı yönünde bkz. Toy-Fung Tung, “Just War Claims: Historical Theory, Abu Ghraib and Transgressive Rhetoric”, *International Criminal Justice: Critical Perspectives and New Challenges*, George Andreopoulos, Rosemary Barberet and James P. Levine (eds.) Springer, New York, 2011, s. 33.

92 ABD'nin Ruanda ve Eski Yugoslavya'da işlenen savaş suçları için mahkemelerin kurulmasında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi' ne önyak olmuş ve 1998 yılında Roma Statüsü'nün oylanmasına kadar daima bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulmasını destekler bir görüntü vermiştir. M. P. Scharf, “The Politics of Establishing an International Criminal Court”, *J. Comp. & International Law*, 6, 1995, s. 170-171'den aktaran Yusuf Aksar, *Evrensel Yargı Kuruluşları ...*, s.135, dn. 17. Başta İslam Dünyası olmak üzere Batılı olmayan ülkelerin büyük güçlerin tecavüzlerine uğraması, Batılı olmayan devletlerin ufak kıpırdanmalarının bile hemen tehdit veya açık bir

1998 Roma Statüsüne konulamayışı büyük ölçüde ABD'nin getirdiği itirazlar sebebiyledir. Yine 2010 Gözden Geçirme Konferansı sonucunda kabul edilen değişiklikler de tecavüz suçu üzerinde Mahkeme'ye yargı yetkisi kullanma şansını bahşetmemiştir. Nihayet 2017 yılında alınan Taraf Devletler Meclisi Kararıyla tecavüz suçu üzerinde Mahkeme'nin yargı yetkisi icra edebilmesinin önü resmen açılmıştır.

Tecavüz suçu konusundaki birçok tartışma bu suç üzerinde yargı yetkisi kullanılmaya başlanıp Mahkeme içtihadının geliştirilmesiyle ortadan kalkacaktır. Fakat belirtmeliyiz ki henüz Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin tecavüz suçuna ilişkin uygulamasını görmek için hala erkendir. Ancak Rusya'nın Ukrayna'ya karşı giriştiği tecavüz fiilleri değerlendirildiğine Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin tecavüz suçu konusunda etkili ve caydırıcı olmaktan uzak olacağı yönünde eleştirilere maruz kalabileceği açıktır. Nitekim tecavüz suçuna ilişkin 2010 Değişiklikleri ve 2017 tarihli Taraf Devletler Meclisi Kararı'nın yukarıda izah edilen genel yapısı sebebiyle tecavüz suçu üzerinde umut vadeden bir genişlik ve etkinlikte yargı yetkisi icra edilmesini beklemek fazla iyimser olmakla ilişkilendirilebilir.

Kaynakça

- Acer, Yücel. *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*. Ankara Roma Yayınları, 2004.
- Aksar, Yusuf. *Evrensel Yargı Kuruluşları*. Ankara Seçkin Yayıncılık, 2007.
- Aksar, Yusuf. *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I*. Anlara Seçkin Yayıncılık, 2012.
- Aral, Berdal. "Asimetrik Tecavüz Savaşları, Siyaset ve Uluslararası Hukuk". *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 4, Sayı 14, Yaz 2007.
- Aydın, Devrim (ed.). *Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Belgeler Derlemesi*. Ankara, 2006.
- Başak, Cengiz. *Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar*. Ankara Turhan Kitabevi Yayınları, 2003.
- Bayıllıoğlu, Uğur. "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi Açısından Saldırı Suçuna İlişkin Kampala Düzenlemeleri". *Uluslararası Hukuk ve Politika*. Cilt 9, Sayı 33, 2013.
- Browlie, Ian. *Principles of Public International Law*. Seventh Edition, New York: Oxford University Press, 2008.

---

uluslararası tecavüz olarak nitelendirilmesi büyük bir çifte standarta işaret etmektedir. Bkz. Berdal Aral, "Asimetrik Tecavüz Savaşları, Siyaset ve Uluslararası Hukuk", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 4, Sayı 14, Yaz 2007, s. 55.

- Çelik, Edip F. *Milletlerarası Hukuk*. Yenilenmiş 4. Bası. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları Fakülteler Matbaası, Cilt 1, 1980.
- Decaux, Emmanuel. *Droit International Public*. Paris: Dalloz, 2006.
- Demirel, Naim. *BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barışın Korunması*. İstanbul Derin Yayıncılık, 2013.
- Ekrem, Reşat. *Osmanlı Muahedeleri ve Kapitülasyonlar*. İstanbul Türkiye Matbaası, 1934.
- Elver, Hilal. "Irak Savaşı bir 'Saldırı Suçu' mudur? İngiltere Lordlar Kamarası'nın bir Kararı". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4, 2007, 85-119.
- Evans, Malcom D. *Blackstone's International Law Documents*. 12th Edition, Oxford: OUP, 2015.
- Gemalmaz, Mehmet Semih. *İnsan Hakları Belgeleri*. II. Cilt, 2010.
- Gemalmaz, Mehmet Semih. *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*. 6. Bası, 2007.
- Gemalmaz, Mehmet Semih. *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*. 7. Bası, 2010.
- Gözübüyük, Abdullah Pulat. *Devletlerarası Ceza Hukuku*. Türk Hukuk Kurumu Telif ve Tercüme Serisi, No: 22, Ankara, 1959.
- Gündüz, Aslan. *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*. 5. Bası, İstanbul Beta Yayınları, 2003.
- Hart, H. L. A. *The Concept of Law*. Second Edition, Oxford: Clarendon Press, 1994.
- Karaman, M. Lütfullah. *Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1991.
- Kaya/Erdem, "Türkçede -Agan /-Gan ve -Ici Ekleri ve Südi Şerhindeki Kullanımları". *Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/3, Summer 2010, 1594-1617.
- Kul, Muhammet Celal. *Exploring the Anatomy of the Syrian Armed Conflicts*. Ankara: Adalet Yayınları, 2020.
- Kul, Muhammet Celal. *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Tecâvüz (Saldırılı) Suçu*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2016.
- Kul, Muhammet Celal. *Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Saldırı Suçu Üzerindeki Yargı Yetkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, SBE, 2012.
- Kul, Muhammet Celal. *Uluslararası Hukukta Kuvvetler Statüsü Anlaşmaları*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2020.
- Malanczuk, Peter. *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. Seventh Revised Edition, Routledge, London and New York, 1997.
- Maogoto, Jackson. *War Crimes and Realpolitik: International Justice from World War I to the 21st Century*. Boulder: Lynne Rienner Publishers Inc., 2004.
- Önok, R. Murat. *Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2003.

- Pazarcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk Dersleri*. Gözden geçirilmiş 2. Bası. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2006.
- Roth, Brad R. *Governmental Illegitimacy in International Law*. Oxford University Press, 2000.
- Rothe, D./Mullins, C. W. "International Criminal Court and the US Opposition". *Crime, Law & Social Change*, 45, 2006.
- Schabas, William A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 4th Edition. Cambridge University Press, 2011.
- Sewall, Sarah B./Kaysen, Carl/Scharf, Michael P. "The United States and the International Criminal Court: An Overview". *The United States and the International Criminal Court*. Sarah B. Sewall and Carl Kaysen (eds.). Lanham: Rowman and Littlefield Publishers Inc., 2000.
- Soare, Patrícia Pinto. *ICC at Eight, Assessing US Policy and International Criminal Law: Reciprocal Influences*. Center for Transatlantic Relations, SAIS Johns Hopkins University, Washington D.C., 2009-2010.
- Şen, Semin Töner. *Uluslararası Hukukta Soykırım, Etnik Temizlik ve Saldırı*. İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2010.
- Taylor, Alan R. *İsrailin Doğuğu*. Çeviren: Mesut Karaşahan, İstanbul: Pınar Yayınları, 2001.
- Topal, Ahmet Hamdi. "İsrail'in Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Saldırısı". *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Sayı 1, 2012.
- Tung, Toy-Fung. "Just War Claims: Historical Theory, Abu Ghraib and Transgressive Rhetoric". *International Criminal Justice: Critical Perspectives and New Challenges*. George Andreopoulos, Rosemary Barberet and James P. Levine (eds.) Springer, New York, 2011.
- Weller, Marc. "Undoing the Global Constitution: UN Security Council Action on the International Criminal Court". *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 78, No. 4, October 2002.
- Zappala, Salvatore. *Human Rights in International Criminal Proceedings*. Oxford University Press, 2005.
- Zimmerman, Andreas/Tomuschat, Christian/Oellers-Farahm, Karin (eds.). *The Statute of the International Justice: A Commentary*. New York: Oxford University Press, 2006.